

L'edició de l'epistolari de Jordi Arbonès

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya, Estudis d'Arts i Humanitats
jcampsar@uoc.edu

1. CARNÉ (2011): M. Elena Carné (ed.), *Epistolari Jordi Arbonès & Manuel de Pedrolo*, Lleida: Puctum & Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània, 2011; «Visions», núm. 1.
2. FARRÉS (2011): Ramon Farrés (ed.), *Epistolari Jordi Arbonès & Albert Mainer*, Lleida: Puctum & Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània, 2011; «Visions», núm. 2.

No ha estat fins fa pocs anys que s'ha començat a reivindicar —i a valorar— la ingent tasca desenvolupada per Jordi Arbonès (Barcelona 1929 - Bernal, Buenos Aires, 2001). Figura polifacètica, entre els diversos àmbits literaris que va conrear, el que ha assolit un major reconeixement ha estat, sens dubte, el de la traducció. No en va gràcies a Arbonès podem llegir avui en la nostra llengua grans mestres de la literatura anglosaxona contemporània com William Faulkner, Henry James, E. M. Forster o Charlotte Brontë, per esmentar alguns noms. Un reconeixement que va iniciar-se el 2003 amb la creació, a la Universitat Autònoma de Barcelona i des de la Facultat de Traducció i d'Interpretació, d'una càtedra amb el nom de Jordi Arbonès, que es proposa vetllar per la conservació, la difusió i l'estudi del seu llegat i, alhora, promoure la recerca sobre traducció i literatura catalana. Una mostra d'aquest interès és l'edició del seu epistolari, del qual han aparegut fins ara els dos volums que ressenyem, coeditats per l'Editorial Puctum i el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GTCC). Fins ara només havien vist la llum les cartes amb Joan Triadú, publicades en el 2005 a *Quaderns. Revista de traducció*, a cura de Susanna Àlvarez i Montserrat Bacardí. Uns volums que s'inscriuen en la línia de recuperació dels epistolaris de destacats intel·lectuals catalans del segle xx: en el trienni 2010-2012 s'han publicat les correspondències entre Mercè Rodoreda i Joan Sales, Baltasar Porcel i Llorenç Villalonga, Rafael Tasis i Ramon Xuriguera o Maurici Serrahima i Manuel de Pedrolo.

El primer volum, a cura de M. Elena Carné, aplega l'epistolari entre Arbonès i Manuel de Pedrolo, un dels escriptors més prolífics —i interessants— de la segona meitat del segle passat. El recull, que s'ha conservat en la pràctica totalitat, consta de vuitanta-set cartes creuades entre l'1 de juliol de 1963 i el 2 de juliol de 1989, gairebé un any abans de la mort de l'escriptor targarí; n'hi ha, tanmateix, una darrera, del 14 de novembre de 1993, en què Arbonès li ret un homenatge pòstum. Per tal de contextualitzar correctament la correspondència, hem de tenir present que les lletres de Pedrolo van ser escrites des de Barcelona mentre que les

d'Arbonès ho van ser des de Buenos Aires, on s'havia traslladat el 1956 des de la ciutat comtal per motius que havia qualificat de «sentimentals»; una metròpoli, l'argentina, a la qual mai no es va adaptar, «aquesta ciutat em va caure a sobre com una llosa i em vaig sumir en una depressió de la qual no he sortit» (p. 172), escrivia el 24 d'abril de 1980, després del primer viatge a Catalunya marcat pels vint-i-tres anys d'absència. Un dels temes recurrents a les cartes és l'admiració que sent Arbonès per la figura i l'obra de Pedrolo, a qui qualifica «com un testimoni del nostre temps i com una mena de consciència col·lectiva» (p. 203). Ambdós compartien el fet de defensar, des d'una mateixa ideologia, la cultura i la nació catalanes durant la postguerra i els inicis de l'anomenada transició democràtica i, al mateix temps, un interès per la literatura nord-americana del segle xx (tinguem present que Pedrolo havia traduït John Dos Passos o John Steinbeck). Per tot plegat, no és estrany que Arbonès dediqués l'escàs temps lliure que li restava entre les múltiples obligacions amb què es guanyava la vida (treballar en una editorial, dur a terme traduccions poc interessants i mal pagades...) a llegir i comentar amb profunditat l'obra pedroliana. L'autor targarí no només li envià puntualment el que publicava sinó també textos inèdits, amb especial rellevància aquells que no podien ser editats a Catalunya, com la tetralogia *La terra prohibida* (que no veurà la llum fins a 1977), o que si ho feien era amb mutilacions a causa de la censura, com les novel·les del cicle *Temps obert* (1968-1977). Ja ho apuntava Pedrolo, «la nostra posició és poc envejable i sovint resultat que allò que hauria d'ésser una satisfacció —la publicació d'un llibre— es converteix en un glop amarg» (p. 37). D'aquesta tasca de lectura i d'anàlisi sorgirà el llibre d'Arbonès *Pedrolo contra els límits* (1980), un estudi encara de gran validesa, la gestació del qual s'inicia a final dels seixanta i que es pot anar resseguint amb minuciositat al llarg de l'epistolari. La correspondència també ens proporciona informació puntual sobre els problemes per què travessa el món editorial català de l'època. Pel que fa a aquesta qüestió, dos són els noms que s'esmenten sovint a les lletres, malgrat que no surten gaire ben parats: Josep Fornas, propietari de Pòrtic, amb continus incompliments pel que fa a la publicació de llibres —com ara *Tocats pel foc* (1976), de Pedrolo, o l'assaig *Teatre català de postguerra* (1973), d'Arbonès, a qui no pagarà els drets d'autor que li pertoquen— i Joan Baptista Cendrós, el màxim responsable d'Aymà i de Proa, que Pedrolo qualifica d'«home força imprevisible, que actua a cops de gènit» (p. 73). Altres qüestions que apareixen referenciades a la correspondència són les dictadures de Franco i de Videla; la tasca que feia Arbonès a l'Obra Cultural Catalana, creada el 1966 amb la finalitat de dur a terme activitats que trenquessin amb el caràcter folklòric que tenien les que realitzava el Casal de Catalunya (l'estrena d'obres de teatre de Pedrolo, l'homenatge a Pompeu Fabra, la venda de llibres en català, els recitals de Raimon i de Xavier Ribalta); els comentaris sobre autors i obres (a propòsit de *Paraules d'Opòton el vell* [1968], Arbonès indica que Avellí Artís-Gener «és un dels nostres grans prosistes i que basteix les seves obres a consciència», p. 45); el judici a què va ser sotmès Pedrolo per la novel·la *Un amor fora ciutat* (1970); o les opi-

nions sobre els guanyadors del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (i la sempiterna polèmica al voltant de Josep Pla i dels mèrits per a obtenir-lo).

El segon volum, l'epistolari entre Arbonès i l'activista cultural Albert Manent, ve a ser, en una certa manera, un complement del primer. S'han conservat noranta-vuit cartes que abasten entre el 27 de novembre de 1959 i el 31 de juliol de 1996. Travessa, per tant, períodes com el franquisme i la seva fi, o la transició democràtica en què Manent va ser nomenat Director General d'Activitats Artístiques i Literàries a la Conselleria de Cultura dirigida per Max Cahner. A diferència de Pedroló, amb qui Arbonès trava amistat a causa dels llibres que n'havia llegit, Manent havia estat company seu a la Penya Cultural Barcelonessa. Com en tota correspondència, hi ha alts i baixos: durant els seixanta i setanta és nombrosa mentre que als vuitanta és força migrada (ho podríem relacionar amb el fet que Arbonès pot viatjar sovint a Catalunya i tractar *in situ* els temes que afecten els interlocutors). En canvi, als noranta, sobretot a l'inici, la correspondència es reprèn, però fa referència només als encàrrecs oficials que Manent fa a Arbonès. I des de 1993 fins a la mort d'Arbonès, el 2001, només s'ha conservat una carta, encara que el nombre total de les que s'intercanviaren no deuria ser gaire superior. Com bé indica Ramon Farrés en el pròleg, l'epistolari «dóna testimoni d'una banda d'una relació altament fecunda entre dos homes compromesos fins al moll de l'os amb el seu país i la seva cultura, i de l'altra de l'evolució que van experimentar justament aquest país i aquesta cultura en un període crucial de la nostra història més recent» (p. 11).

La correspondència, com hem assenyalat, s'inicia el 1959 quan Arbonès s'adreça a Manent per a demanar-li col·laboradors per als seus projectes. L'intercanvi és mutu ja que Manent li proposarà d'escriure articles per a *Serra d'Or* sobre les activitats dels catalans a l'Argentina o li sol·licitarà materials i informació per tal de redactar un treball sobre el món cultural de la diàspora i que quallarà en el magnífic assaig *Literatura catalana de l'exili* (1976). De fet, entre ambdós, i com ja havia passat amb Pedroló, la relació es vertebrava a partir d'una ideologia nacionalista al servei del redreçament de Catalunya i, per extensió, dels Països Catalans.

Hi ha al llarg de la correspondència una sèrie de temes culturals recurrents: la manera d'esquivar la censura franquista, el naixement d'editorials com Pòrtic o Nova Terra o els encàrrecs que Manent fa a Arbonès perquè redacti els articles relacionats amb l'Argentina (no en va apareixen a les cartes referències constants a catalans residents al país sud-americà, com Hipòlit Nadal-Mallol i Josep Escolà, i a publicacions com *Ressorgiment* o *Catalunya*) per a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i el *Diccionari dels catalans d'Amèrica* (1992). A banda, com ja havíem vist en el primer volum, de les referències als treballs d'Arbonès: la construcció de l'assaig sobre Pedroló i, especialment, la complicada gestació i publicació del volum *Teatre català de postguerra*, en què Manent s'implicarà fins a aconseguir esquivar la censura. Pel que fa a Manent, hi destaca la dificultat de redacció de la biografia *Josep Carner i el Noucentisme* (1969), iniciada el 1964, o bé la insistència

de Manent pels llibres i els números que li falten de les publicacions de l'exili: sobre la importància de la diàspora aconsellava a Arbonès que vetllés «sobretot arxius, epistolaris, etc., dels vells residents» (p. 123).

També hi apareixen aspectes de la vida privada d'Arbonès: el desig de tornar a Catalunya de manera definitiva, que no es va arribar a complir; i, especialment, les penúries econòmiques per què travessa. Una constatació de les lletres són les peticions que fa a Manent perquè li aconsegueixi traduccions de qualsevol editorial i que, després d'un intent frustrat de professionalitzar-se a través de la cultura catalana, el duran a acceptar traduccions al castellà (no oblidem, però, que viu a l'Argentina): «Com pots veure, doncs, he hagut de transigir a fer traduccions al castellà per assegurar-me les seques. [...] Considero, però, que no he comès cap traïció als meus principis, car l'obra de creació no penso fer-la si no és en català» (p. 106). Aquesta fita no l'aconseguirà fins als anys vuitanta gràcies, una vegada més, als contactes de Manent amb el món editorial.

Quant a l'edició del primer volum, cal indicar que les cartes de Pedrolo ja s'havien publicat anteriorment, el 1997, a la «Biblioteca Literària de Ponent», a cura de Xavier Garcia, mentre que les d'Arbonès són rigorosament inèdites. Això podria explicar per què les d'Arbonès estan correctament anotades mentre que les de Pedrolo no duen cap nota, tot i que creiem que hauria estat necessari incorporar-ne alguna per a una major comprensió, fet que també s'evidencia en l'epistolari amb Manent (a tall d'exemple, caldria haver identificat els articles de Manent a *Plançó* i a la *Revista de Catalunya* a què es fa al·lusió a la p. 47; o la referència a l'antologia *Poesia catalana de la guerra d'Espanya (1936-39) i de la resistència*, preparada per Joaquim Molas el 1969, p. 81). Per últim, el volum Arbonès-Pedrolo es completa, amb bon criteri, amb sis textos que va escriure Arbonès sobre Pedrolo durant els anys seixanta i setanta i que eren de difícil accés ja que havien aparegut a revistes de l'exili com *Catalunya* o *Ressorgiment*. Cal valorar també positivament la presència d'un sempre útil índex onomàstic en cada volum.

El resultat final de l'edició dels dos epistolaris, malgrat el que hem apuntat sobre l'anotació, és, sens dubte, excel·lent. Una qüestió a la qual no és aliena l'Editorial Punctum que, amb la professionalitat i la cura a què ens tenen acostumats els seus responsables, ha assumit el repte de publicar aquests dos interessants volums.